

## CONSIDERATION OF STUDENTS' AGE AND INDIVIDUAL CHARACTERISTICS IN THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK IN PRIMARY GRADES

**Sevil Babayeva**

Master's student at Azerbaijan State Pedagogical University,  
Primary school teacher and class teacher at Baku Istanbul Lyceum

E-mail: [allahverenzadesevil@gmail.com](mailto:allahverenzadesevil@gmail.com)

<https://orcid.org/0009-0006-8895-9719>

**Abstract.** The study examines the theoretical and pedagogical foundations of organizing independent work in primary school classes and analyzes the effects of pupils' age and individual characteristics on the teaching and learning process. It is noted that the effective organization of independent work plays an important role in the development of cognitive activity, independent thinking skills, and learning motivation among primary school-aged children, while their psychological and cognitive developmental characteristics, instability of attention, concrete-imaginative thinking, emotional sensitivity, and preference for play activities directly affect the content, form, and organization of independent work. At the same time, the application of differentiated and individualized tasks, the use of visual aids and game elements, and the teacher's guiding role are substantiated as the main factors enhancing the effectiveness of independent work. The findings of the study demonstrate that independent work planned in accordance with pupils' level of development has a positive impact on the development of their sense of responsibility, creative thinking, self-monitoring skills, and interest in learning. The application of these scientific and practical approaches, which contribute to improving the quality of the teaching and learning process, is considered appropriate in the pedagogical practice of primary school teachers.

**Keywords:** primary education, student, independent work, age characteristics, individual approach, differentiated instruction, cognitive activity, pedagogical technologies.

**DOI:** 10.30546/2709-2488.2026.02.103101

**To cite this article:** Babayeva S. (2026). Consideration of students' age and individual characteristics in the organization of independent work in primary grades. *Journal of Preschool and Primary Education*, Vol. 255, Issue II, pp. 95-104.

**Article history:** received – 14.05.2026; accepted – 17.06.2026.

CC BY 4.0. Authors expressly acknowledge the authorship rights of their works and grant the journal the first publication right under the terms of the Creative Commons Attribution License International CC-BY, which allows the published work to be freely distributed to others, provided that the original authors are cited and the work is published in this journal.

## İBTİDAİ SINIFLƏRDƏ MÜSTƏQİL İŞİN TƏŞKİLİ ZAMANI ŞAĞİRTLƏRİN YAŞ VƏ FƏRDİ XÜSUSİYYƏTLƏRİNİN NƏZƏRƏ ALINMASI

**Sevil Babayeva**

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin magistrantı,  
Bakı İstanbul Liseyinin ibtidai sinif müəllimi və sinif rəhbəri

E-mail: [allahverenzadesevil@gmail.com](mailto:allahverenzadesevil@gmail.com)

<https://orcid.org/0009-0006-8895-9719>

**Annotasiya.** Tədqiqatda ibtidai siniflərdə müstəqil işlərin təşkilinin nəzəri-pedaqoji əsasları araşdırılmış, şagirdlərin yaş və fərdi xüsusiyyətlərinin təlim prosesinə təsirləri təhlil edilmişdir. Qeyd edilir ki, müstəqil işlərin səmərəli təşkili kiçik məktəb yaşlı uşaqların idrak fəallığının, müstəqil düşünmə bacarıqlarının və öyrənmə motivasiyasının inkişafında mühüm rol oynayır, psixoloji və idrak inkişaf xüsusiyyətləri, diqqətin qeyri-sabitliyi, konkret-objektli təfəkkürü, emosional həssaslığı və oyun fəaliyyətinə üstünlük vermələri müstəqil işlərin məzmununa, formasına və təşkilinə birbaşa təsir göstərir. Eyni zamanda diferensiallaşdırılmış və fərdiləşdirilmiş tapşırıqların tətbiqi, əyani vasitələrdən və oyun elementlərindən istifadə, müəllimin istiqamətləndirici rolu müstəqil işlərin səmərəliliyini artıran əsas amillər kimi əsaslandırılmışdır. Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, şagirdlərin inkişaf səviyyəsinə uyğun planlaşdırılmış müstəqil işlər onlarda məsuliyyət hissinin, yaradıcı təfəkkürün, özünə nəzarət bacarıqlarının və öyrənmə marağının inkişafına müsbət təsir göstərir. Təlim prosesinin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə xidmət edən bu elmi-praktik yanaşmaların ibtidai sinif müəllimlərinin pedaqoji fəaliyyətində tətbiqi məqsəduyğun hesab olunur.

**Açar sözlər:** ibtidai təhsil, şagird, müstəqil iş, yaş xüsusiyyətləri, fərdi yanaşma, diferensial təlim, idrak fəaliyyəti, pedaqoji texnologiyalar.

**DOI:** 10.30546/2709-2488.2026.02.103101

**Məqaləyə istinad:** Babayeva S. (2026). İbtidai siniflərdə müstəqil işin təşkili zamanı şagirdlərin yaş və fərdi xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması. «Məktəbəqədər və ibtidai təhsil», № 2 (255), səh. 95-104.

**Məqalə tarixçəsi:** göndərilib – 14.05.2026; qəbul edilib – 17.06.2026.

CC BY 4.0. Müəlliflər açıq şəkildə öz əsərlərinin müəlliflik hüquqlarını təsdiq edir və jurnala Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) lisenziyası çərçivəsində ilk nəşr hüququnu verirlər. Bu lisenziya, əsərin bu jurnalda yayımlandığı və orijinal müəlliflərə istinad edildiyi halda, onun sərbəst şəkildə digər şəxslər tərəfindən yayılmasına icazə verir.

## **Giriş / Introduction**

Müasir dövrdə kiçik məktəb yaşlı uşaqlarda müstəqil öyrənmə bacarıqlarının, tənqidi və yaradıcı təfəkkürün, problem həll etmə vərdişlərinin formalaşdırılması təhsil sisteminin prioritet istiqamətlərindən biri hesab olunur. Qloballaşma, informasiya cəmiyyətinin sürətli inkişafı və təhsildə kompetensiya əsaslı yanaşmanın tətbiqi şagirdlərin yalnız hazır bilikləri mənimsəməsini deyil, həm də bilikləri müstəqil şəkildə əldə etməsini, təhlilini və praktik fəaliyyətlərdə reallaşdırmasını zəruri edir. Bu baxımdan, müstəqil işlər təlim prosesinin ayrılmaz tərkib hissəsi olmaqla yanaşı, şagirdlərin şəxsiyyət kimi formalaşmasına xidmət edən mühüm pedaqoji vasitə hesab olunur.

İbtidai təhsil pilləsi şagirdlərin intellektual, psixoloji və sosial inkişafının təməl mərhələsidir. Məhz bu dövrdə onların öyrənməyə münasibəti, idrak maraqları, müstəqil fəaliyyət bacarıqları və təlim motivasiyası formalaşır. Buna görə də ibtidai siniflərdə təşkil olunan müstəqil işlərin məzmunu, forması və metodları şagirdlərin yaş və fərdi xüsusiyyətlərinə uyğun müəyyənəndirilməlidir. Əks halda, eyni tapşırıqların bütün şagirdlərə tətbiq edilməsi onların fərdi inkişaf imkanlarının tam reallaşmasına mane ola və təlimin səmərəliliyini azalda bilər.

Müşahidələr göstərir ki, müstəqil işlər şagirdlərin bilik və bacarıqlarını möhkəmləndirməklə yanaşı, onlarda məsuliyyət hissinin, özünə nəzarət və özünü tənzimləmə bacarıqlarının, məntiqi və yaradıcı təfəkkürün, problem həll etmə, qərar qəbul etmə və əməkdaşlıq vərdişlərinin inkişafına da müsbət təsir göstərir. Xüsusilə ibtidai siniflərdə müstəqil fəaliyyətin düzgün təşkili gələcək təhsil mərhələlərində uğurlu öyrənmənin əsasını təşkil edir. Bu səbəbdən müəllim müstəqil işləri planlaşdırarkən şagirdlərin psixoloji inkişaf səviyyəsini, idrak imkanlarını, maraq dairəsini, öyrənmə tempini və fərdi ehtiyaclarını mütləq nəzərə almalıdır.

Müasir pedaqoji yanaşmalar şagirdyönümlü və diferensiaslaşdırılmış təlim modelinin tətbiqini başlıca istiqamət hesab edir. Bu yanaşma hər bir şagirdin fərdi potensialının üzə çıxarılmasına, onun inkişaf imkanlarının genişləndirilməsinə və təlim prosesində fəal iştirakına şərait yaradır. Yaş və fərdi xüsusiyyətlərin nəzərə alınması əsasında təşkil olunan müstəqil işlər şagirdlərin təlim motivasiyasını artırır, onların idrak fəallığını gücləndirir və əldə etdikləri biliklərin davamlı mənimsənilməsinə imkan yaradır.

Təhsilin məzmununda baş verən yeniliklər, şagirdyönümlü təlim modelinin tətbiqi və kompetensiya əsaslı kurikulumun tələbləri kiçik məktəb yaşlı uşaqlarda müstəqil fəaliyyətin təşkilinə xüsusi diqqət yetirilməsini zəruri edir. Bu baxımdan, ibtidai siniflərdə müstəqil işlərin düzgün təşkili aktual pedaqoji problemlərdən biri kimi çıxış edir. İlk dəfə olaraq, bu kontekstdə müstəqil işlərin planlaşdırılma-

sında “yaş - idrak xüsusiyyəti - tapşırıq forması” modeli integrativ şəkildə izah olunur, tədqiqatda ibtidai siniflərdə müstəqil işlərin oyun elementləri və əyani vasitələrlə zənginləşdirilməsinin effektivliyi elmi cəhətdən əsaslandırılır, bu yanaşmanın şagirdlərin müstəqil öyrənmə bacarıqlarının inkişafına təsiri göstərilir.

Tədqiqatın məqsədi ibtidai siniflərdə müstəqil işlərin təşkilində şagirdlərin yaş və fərdi xüsusiyyətlərinin nəzərə alınmasının nəzəri və praktik əsaslarını araşdırmaq, bu amillərin təlimin keyfiyyətinə təsirini müəyyənləşdirmək və müstəqil işlərin səmərəli təşkilinə dair elmi-pedaqoji yanaşmaları təhlil etməkdir.

### **Problemin qoyuluşu**

Müasir təhsil sistemində kiçikyaşlı məktəblilərdə müstəqil öyrənmə bacarıqlarının formalaşdırılması prioritet istiqamətlərdən biri hesab olunur. Bu baxımdan, ibtidai siniflərdə müstəqil işlərin təşkili xüsusi aktuallıq kəsb edir. Lakin praktikada müstəqil tapşırıqlar tərtib olunarkən şagirdlərin yaş, psixoloji və fərdi xüsusiyyətləri hər zaman kifayət qədər nəzərə alınmır. Nəticədə eyni tapşırıqlar bütün şagirdlərə tətbiq olunur ki, bu da onların idrak fəallığına, motivasiyasına və təlim nəticələrinə mənfi təsir göstərə bilər. Buna görə də müstəqil işlərin yaş və fərdi xüsusiyyətlər nəzərə alınmaqla təşkili yollarının elmi-pedaqoji baxımdan araşdırılması tədqiqatın əsas problemini təşkil edir.

### **Tədqiqat metodları**

Tədqiqatın metodoloji əsasını şəxsiyyətyönümlü təlim, inkişafetdirici təlim və diferensiaslaşdırılmış təhsil konsepsiyaları təşkil edir. Bu yanaşmalar təlim prosesində hər bir şagirdin yaş, psixoloji və fərdi xüsusiyyətlərinin nəzərə alınmasını, onların potensial imkanlarının aşkara çıxarılmasını və inkişaf etdirilməsini nəzərdə tutur. Tədqiqat zamanı ibtidai sinif şagirdlərinin idrak fəaliyyətinin xüsusiyyətləri, müstəqil işlərin təşkili prinsipləri və fərdiləşdirilmiş təlim yanaşmaları pedaqoji və psixoloji aspektdən araşdırılmışdır. Məqalənin hazırlanmasında kompleks tədqiqat metodlarından istifadə edilmiş, tədqiqatın məqsədinə uyğun olaraq aşağıdakı metodlar tətbiq olunmuşdur:

**Nəzəri təhlil metodu.** Tədqiqat mövzusu ilə bağlı pedaqoji, psixoloji və metodik ədəbiyyatlar öyrənilmiş, müxtəlif alimlərin elmi yanaşmaları nəzəri baxımdan təhlil edilmişdir. Bu metod mövcud elmi yanaşmaların müqayisəli şəkildə dəyərləndirilməsinə imkan vermişdir.

**Müqayisə metodu.** Müxtəlif müəlliflərin baxışları, metodik yanaşmaları və elmi nəticələri qarşılaşdırılmış, onların oxşar və fərqli cəhətləri müəyyən edilmişdir. Müqayisə nəticəsində tədqiqatın məqsədinə uyğun elmi yanaşmalar seçilmişdir.

**Ümumiləşdirmə metodu.** Təhlil və müqayisə nəticəsində əldə olunan elmi məlumatlar ümumiləşdirilmiş, mövzu üzrə əsas nəzəri nəticələr formalaşdırılmışdır. Bu metod tədqiqatın elmi nəticələrinin əsaslandırılmasına xidmət etmişdir.

**Sistemləşdirmə metodu.** Toplanmış elmi məlumatlar məntiqi ardıcılıqla qruplaşdırılmış və sistemləşdirilmişdir. Bu yanaşma tədqiqat materialının ardıcıl və elmi əsaslarla təqdim edilməsinə şərait yaratmışdır. Metodoloji yanaşma şagirdlərin fərdi inkişaf xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması əsasında təlim prosesinin səmərəliliyinin artırılmasına istiqamətlənmişdir. Araşdırmada müstəqil işlərin təşkilinin nəzəri əsasları öyrənilmiş, onların şagirdlərin idrak fəallığına, motivasiyasına və təlim nəticələrinə təsiri elmi-pedaqoji baxımdan qiymətləndirilmişdir.

### **Əsas hissə / Main part**

İbtidai siniflərdə müstəqil işlərin səmərəli təşkili şagirdlərin yaş və fərdi xüsusiyyətlərinin nəzərə alınmasını tələb edir. Kiçikyaşlı məktəblilərin psixoloji, fizioloji və idrak inkişaf səviyyəsi onların təlim fəaliyyətinin xarakterinə birbaşa təsir göstərir. Bu baxımdan, müəllim müstəqil işləri planlaşdırarkən şagirdlərin diqqət, yaddaş, təfəkkür və maraq xüsusiyyətlərini nəzərə almalıdır.

İbtidai sinif şagirdlərinin yaş xüsusiyyətləri təlim fəaliyyətinin təşkilində mühüm rol oynayır. Bu dövr uşaqların həm psixoloji, həm də idrak baxımından intensiv inkişaf mərhələsi kimi xarakterizə olunur. Onların diqqəti qeyri-sabit olur, uzun müddət eyni fəaliyyət növü ilə məşğul olduqda tez yorulurlar. Buna görə də müstəqil işlərin müddəti, məzmunu və təqdim olunma forması şagirdlərin yaş səviyyəsinə uyğun müəyyənləşdirilməlidir [Əliyeva, F., Məmmədova Ü., 2014, s.159]. Tapşırıqların qısa, aydın və maraqlı şəkildə təqdim edilməsi onların təlim fəaliyyətində aktivliyini artırır.

Kiçikyaşlı məktəblilərin təfəkkürü əsasən, konkret-obrazlı xarakter daşıyır. Onlar əyani materiallar, müşahidələr və praktik fəaliyyətlər vasitəsilə verilən məlumatları daha asan mənimsəyirlər. Bu səbəbdən, müstəqil işlərin təşkilində şəkillərdən, sxemlərdən, cədvəllərdən, kartlardan və digər əyani vasitələrdən istifadə məqsədəuyğundur. Müasir təlim texnologiyalarının tətbiqi şagirdlərin idrak fəallığının yüksəlməsinə, onların müstəqil öyrənmə bacarıqlarının inkişafına və təlim nəticələrinin yaxşılaşmasına şərait yaradır [Ağayev, Ş., 2023, s.96].

L.S.Viqotskinin fikrincə, uşağın inkişafı təlim fəaliyyəti ilə sıx bağlıdır və müəllimin istiqamətləndirici rolu onun potensial imkanlarının üzə çıxarılmasında mühüm əhəmiyyət daşıyır [Vigotskiy, L., 1999, s.112]. Bu baxımdan, müəllim müstəqil işlərin təşkilində yalnız nəzarətedici deyil, həm də istiqamətləndirici funksiyanı yerinə yetirməlidir. Şagirdlərin müstəqil fəaliyyət zamanı qarşılaşdıqları çətinliklərin aradan qaldırılması, onlara zəruri məsləhətlərin verilməsi və fəaliyyətlərinin düzgün istiqamətləndirilməsi təlimin səmərəliliyini artırır.

J.Brunerin fikrincə, şagird yeni bilikləri müstəqil şəkildə kəşf etdikdə onların mənimsənilməsi daha davamlı olur. Buna görə də, müəllim müstəqil işləri

elə təşkil etməlidir ki, şagirdlər araşdırma aparmağa, müqayisə etməyə və nəticə çıxarmağa təşviq olunsunlar [Bruner, J., 1960, s. 41].

UNESCO tərəfindən irəli sürülən tövsiyələrə əsasən, qeyd etmək olar ki, təlim prosesində şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması inklüziv və keyfiyyətli təhsilin əsas prinsiplərindən biridir [UNESCO, 2020]. Hər bir şagirdin öyrənmə tempi, maraq dairəsi, qabiliyyəti və hazırlıq səviyyəsi fərqlidir. Bəzi şagirdlər yeni məlumatları daha tez mənimsədikləri halda, digərləri əlavə izaha və təkrara ehtiyac duyurlar. Bu fərqlərin nəzərə alınmaması bəzi şagirdlərin təlimdə geri qalmasına, digərlərinin isə potensial imkanlarını tam reallaşdırma bil-məməsinə səbəb olur.

Şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərinə uyğun tapşırıqların hazırlanması onların təlimə marağını və motivasiyasını artırır. Fərdiləşdirilmiş tapşırıqlar şagirdlərin mövcud imkanlarına uyğun seçildiyindən onlar tapşırıqların öhdəsindən daha uğurla gəlir və özlərində inam hissi formalaşdırırlar. Bu baxımdan, diferensial yanaşmanın tətbiqi mühüm əhəmiyyət daşıyır. Diferensiallaşdırılmış tapşırıqlar vasitəsilə müəllim eyni mövzu üzrə müxtəlif çətinlik səviyyələrində fəaliyyət təşkil edə bilər. Belə yanaşma hər bir şagirdin öz inkişaf səviyyəsinə uyğun fəaliyyət göstərməsinə şərait yaradır [İbrahimov, F., Əhmədova, M., 2007, s.87].

Şagirdlərin maraq dairələrinin nəzərə alınması da müstəqil işlərin səmərəliliyinə müsbət təsir göstərir. Maraq öyrənmə motivasiyasını gücləndirən əsas amillərdən biridir. Təlim materialının şagirdlərin maraqlarına uyğunlaşdırılması onların idrak fəallığını artırır və əldə olunan biliklərin daha davamlı mənimsənilməsinə şərait yaradır. Psixoloji tədqiqatlar göstərir ki, maraq və motivasiya yüksək olduqda şagirdlər təlim fəaliyyətinə daha fəal qoşulur və müstəqil tapşırıqları daha məsuliyyətlə yerinə yetirirlər [Ağayev, Ş., 2023, s.184].

İbtidai siniflərdə müstəqil işlərin təşkilində oyun elementlərindən istifadə də mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Oyun uşaqların təbii fəaliyyət forması olduğundan onların öyrənməyə marağını artırır və təlim prosesini daha cəlbedici edir. Oyun xarakterli tapşırıqlar şagirdlərin əməkdaşlıq, ünsiyyət və problem həll etmə bacarıqlarının inkişafına müsbət təsir göstərir. Əyani vasitələrdən istifadə, qısa və aydın tapşırıqların verilməsi təlim prosesinin daha interaktiv və motivasiyalı təşkilinə imkan verir. Bu cür fəaliyyətlər şagirdlərin müstəqil işləmək bacarığının formalaşmasına, idraki fəallığının artmasına, təlim nəticələrinin yaxşılaşmasına, müstəqil düşünmə qabiliyyətinin formalaşmasına kömək edir.

Beləliklə, aparılan təhlillər göstərir ki, ibtidai siniflərdə müstəqil işlərin səmərəli təşkili üçün şagirdlərin yaş və fərdi xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması vacib pedaqoji şərtidir. Yaş səviyyəsinə uyğun seçilmiş tapşırıqlar, diferensial yanaşma, əyani vasitələrdən istifadə və müəllimin istiqamətləndirici fəaliyyəti müstəqil işlərin effektivliyini artıran əsas amillər kimi çıxış edir.

İbtidai siniflərdə müstəqil işlərin səmərəli təşkili şagirdlərin yaş və fərdi xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması ilə sıx bağlıdır. Elmi-pedaqoji tədqiqatlar göstərir ki, kiçikyaşlı məktəblilərin psixoloji inkişaf xüsusiyyətləri onların təlim fəaliyyətinin məzmununa və təşkilinə birbaşa təsir göstərir. Buna görə də müstəqil işlərin planlaşdırılması zamanı şagirdlərin diqqət, yaddaş, təfəkkür və maraq xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır.

Pedaqoji texnologiyaların tətbiqi təlim prosesində şagirdlərin fəallığını artıran mühüm vasitələrdən biri hesab olunur. H.Əhmədov qeyd edir ki, təlim texnologiyalarının düzgün seçilməsi və tətbiqi şagirdlərin müstəqil fəaliyyətinin təşkilinə və onların idrak fəallığının yüksəlməsinə şərait yaradır [Əhmədov, H., 2007, s.160]. Bu baxımdan, müstəqil işlər yalnız biliklərin möhkəmləndirilməsi vasitəsi deyil, həm də şagirdlərin müstəqil düşünmə bacarıqlarının formalaşdırılması vasitəsi kimi çıxış edir. Müasir təlim texnologiyaları şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərinin nəzərə alınmasını tələb edir. F.Əliyeva və Ü.Məmmədovanın fikrincə, təlim prosesində şagirdyönümlü yanaşmanın tətbiqi onların maraq və ehtiyaclarının ödənilməsinə, nəticədə isə təlimin keyfiyyətinin yüksəlməsinə imkan yaradır [Əliyeva, F., Məmmədova Ü., 2014, s.98]. Bu yanaşma müstəqil işlərin təşkilində diferensiallaşdırılmış tapşırıqlardan istifadə edilməsini zəruri edir.

L.S.Viqotski təlim və inkişaf arasında qarşılıqlı əlaqəni əsaslandıraraq göstərmişdir ki, şagirdin inkişafı onun mövcud imkanları ilə potensial imkanları arasında formalaşan inkişaf zonasında daha səmərəli həyata keçirilir [Vigotskiy, L., 1999, s.114]. Buna görə də müəllim müstəqil işləri şagirdlərin inkişaf səviyyəsinə uyğun şəkildə qurmalı, zərurət yarandıqda istiqamətləndirici dəstək göstərməlidir. Belə yanaşma şagirdlərin müstəqil fəaliyyət bacarıqlarının inkişafına və daha yüksək nəticələrin əldə olunmasına şərait yaradır.

Psixoloji tədqiqatlar da göstərir ki, ibtidai sinif şagirdlərində maraq və motivasiya təlim fəaliyyətinin əsas hərəkətverici qüvvələrindən biridir. V.V.Nurkova və N.B.Berezanskaya qeyd edirlər ki, təlim fəaliyyətinə qarşı müsbət münasibət və maraq şagirdlərin idrak fəallığını artırır, onların diqqətinin daha uzun müddət saxlanılmasına imkan verir [Nurkova, V., Berezanskaya, N., 2024, s.192]. Bu səbəbdən, müstəqil işlərin məzmunu şagirdlərin yaş xüsusiyyətlərinə və maraq dairələrinə uyğun seçilməlidir.

Müstəqil işlərin diferensial şəkildə təşkili hər bir şagirdin fərdi imkanlarının nəzərə alınmasına şərait yaradır. F.İbrahimovun fikrincə, şagirdlərin hazırlıq səviyyəsinə uyğun tapşırıqların təqdim olunması onların müstəqil fəaliyyətə marağını artırır və təlim nəticələrinin yüksəlməsinə səbəb olur [İbrahimov, F., Əhmədova, M., 2007, s.91]. Bu isə təlim prosesində fərdiləşdirmə prinsipinin əhəmiyyətini bir daha təsdiq edir.

Beləliklə, elmi mənbələrin təhlili göstərir ki, yaş və fərdi xüsusiyyətlərin

nəzərə alınması ibtidai siniflərdə müstəqil işlərin təşkilinin nəzəri və praktik əsasını təşkil edir, şagirdlərin idrak fəallığının, təlim motivasiyasının və müstəqil işləmək bacarıqlarının inkişafına müsbət təsir göstərir.

## Nəticə / Conclusion

Müvafiq elmi-pedaqoji araşdırmaların nəticələri göstərir ki, ibtidai siniflərdə müstəqil işlərin səmərəliliyi şagirdlərin yaş və fərdi xüsusiyyətlərinin nəzərə alınmasından əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Kiçikyaşlı məktəblilərin psixoloji, fizioloji və idrak xüsusiyyətlərinə uyğun təşkil olunan müstəqil işlər onların təlim fəaliyyətinə marağını artırır, dərketmə bacarıqlarını gücləndirir və əldə olunan biliklərin daha möhkəm mənimsənilməsinə təmin edir.

Müəyyən edilmişdir ki, tapşırıqların yaş səviyyəsinə uyğun seçilməsi, əyani vasitələrdən istifadə olunması, oyun elementlərinin tətbiqi və fəaliyyət növlərinin dəyişdirilməsi şagirdlərin diqqətinin davamlı saxlanılmasına və təlim motivasiyasının yüksəldilməsinə müsbət təsir göstərir. Eyni zamanda diferensial və fərdiləşdirilmiş yanaşmanın tətbiqi hər bir şagirdin öz imkanlarına, potensialına uyğun inkişaf etməsinə şərait yaradır.

Tədqiqat müəlliminin istiqamətləndirici fəaliyyəti, şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi və müstəqil işlərin həmin xüsusiyyətlərə uyğun planlaşdırılması təlim prosesinin keyfiyyətini artıran əsas amillərdəndir. Yaş və fərdi xüsusiyyətlərin nəzərə alınması kiçik məktəb yaşlı uşaqlarda müstəqil işləmək, özünə nəzarət və özünü tənzimləmə bacarıqlarının, məntiqi və yaradıcı təfəkkürün, problem həll etmə, qərar qəbul etmə və əməkdaşlıq vərdislərinin formalaşmasına da müsbət təsir göstərir.

Aparılan təhlillərdən bu qənaətə gəlmək olar ki, ibtidai siniflərdə müstəqil işlərin təşkili zamanı yaş və fərdi xüsusiyyətlərin nəzərə alınması şagirdyönümlü təlim mühitinin formalaşmasına, təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə və məktəblilərin hərtərəfli inkişafının təmin olunmasına xidmət edir. İrəli sürülən yanaşmalar müəllimlərə dərs prosesini daha məqsədyönlü planlaşdırmaq, tapşırıqları şagirdlərin inkişaf səviyyəsinə uyğunlaşdırmaq və təlimin səmərəliliyini artırmaq imkanı yaradır.

**Məqalənin aktuallığı.** Müstəqil işlərin səmərəliliyi onların şagirdlərin yaş və fərdi xüsusiyyətlərinə uyğun təşkil olunmasından əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Pedaqoji-psixoloji tədqiqatlar göstərir ki, ibtidai sinif şagirdlərinin diqqət, yaddaş, təfəkkür, maraq və öyrənmə tempi baxımından fərqli xüsusiyyətlərə malik olmaları təlim prosesində fərdiləşdirilmiş və diferensial yanaşmaların tətbiqini zəruri edir. Yaş və fərdi xüsusiyyətlərin nəzərə alınmaması şagirdlərin təlim motivasiyasının zəifləməsinə, idrak fəallığının aşağı düşməsinə və təlim nəticələrinin

istənilən səviyyədə olmamasına səbəb ola bilər. Bu baxımdan, ibtidai siniflərdə müstəqil işlərin təşkilində şagirdlərin yaş və fərdi xüsusiyyətlərinin nəzərə alınmasının nəzəri və praktiki aspektlərinin araşdırılması, təlimin keyfiyyətinə təsirinin öyrənilməsi və səmərəli təşkil yollarının müəyyənləşdirilməsi mövzunun aktuallığını şərtləndirir.

**Məqalənin elmi yeniliyi.** Tədqiqatın elmi yeniliyi ibtidai siniflərdə müstəqil işlərin təşkili prosesində şagirdlərin yaş və fərdi xüsusiyyətlərinin sistemli şəkildə nəzərə alınmasının pedaqoji əsaslarının kompleks şəkildə təhlil edilməsində ifadə olunur. Məqalədə kiçikyaşlı şagirdlərin idrak və psixoloji xüsusiyyətləri müstəqil işlərin məzmunu, forması və təşkili prinsipləri ilə əlaqələndirilərək yeni yanaşma təqdim edilir. Elmi yenilik, həmçinin müstəqil işlərin diferensial və fərdiləşdirilmiş formada təşkili vasitəsilə şagirdlərin motivasiyasının artırılması, təlim nəticələrinin yaxşılaşdırılması və idrak fəaliyyətinin inkişafı arasında qarşılıqlı əlaqənin əsaslandırılmasından ibarətdir.

**Məqalənin praktik əhəmiyyəti.** Tədqiqatın praktik əhəmiyyəti müstəqil işlərin təşkili prosesində şagirdlərin yaş və fərdi xüsusiyyətlərinin nəzərə alınmasına dair ibtidai sinif müəllimləri üçün konkret pedaqoji tövsiyələrin təqdim edilməsində ifadə olunur. Bu araşdırmanın nəticələri əsasında müəllimlər dərslərində müstəqil işləri diferensial və fərdiləşdirilmiş şəkildə təşkil edə, müxtəlif çətinlik səviyyələrində tapşırıqlar hazırlaya və şagirdlərin maraq dairəsinə uyğun fəaliyyətlər tətbiq edə bilərlər. Bu da həm zəif, həm də yüksək hazırlıqlı şagirdlərin inkişafına eyni dərəcədə şərait yaradır. Tədqiqat pedaqoji fəaliyyətdə tətbiq oluna bilən effektiv metodik əsasların formalaşdırılması və ibtidai təhsil prosesinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi baxımından mühüm praktik əhəmiyyət kəsb edir.

### **İstifadə olunmuş ədəbiyyat / References**

1. Ağayev, Ş.O. (2023). İbtidai sinif müəllimlərinə kömək. Bakı: Nəşrlər evi, 183 s.
2. Əhmədov, H.H. (2007). Pedaqoji texnologiyaların təsnifatına dair. Azərbaycan TPI-nun Elmi əsərləri. №4. Bakı, s.159–163.
3. Əliyeva, F., Məmmədova, Ü. (2014). Müasir təlim texnologiyaları. Bakı, 197 s.
4. Vigotskiy, L.S. (1999). Pedagogicheskaya psixologiya. Moskva: Pedagogika-Press, s. 536.
5. İbrahimov, F., Əhmədova, M. (2007). Müstəqil iş (reproduktiv və produktiv) mühitinin tənzimlənməsi. Bakı: Mütərcim, 316 s.
6. Nurkova, V.V., Berezanskaya, N.B. (2024). Obshaya psikhologiya. Moskva: Yurayt, s. 514.
7. Bruner, J. (1960). The Process of Education. Cambridge, MA: Harvard University Press, 97 p
8. UNESCO. (2020). Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and Education – All Means All. Paris: UNESCO Publishing, 502 p.